

Kultúra és civilizáció

A Délmagyarország

hasábjain április 4. óta immár 12 cikk jelent meg, melyek városunk szellemi életével, kultúrpolitikájával, a szellemi munka szegedi jellegével foglalkoznak. Félek ugyan attól, hogy az orvos fejtegetései meg sem közelíthetik az előttem szóló és a szóban forgó problémákat sokkal jobban ismerő vitázók kitűnő írásait, mégis megkísérlem, hogy néhány megjegyzést tegyek. Felbátorít erre az, hogy a Hazafias Népront városi bizottságának f. hó 4-én megtartott rendkívül érdekes vitadélutánja „Szeged helye és szerepe az ország életében” címet viselte, tehát egészen széles medret nyitott a viták folyásának, de a korábbi hozzászólók, különösen Siklós János és Antalffy György írásából is érezhető az a kívánság, hogy minél többen hallassák szavukat.

Bárki szóljon is hozzá az eddig felvetett és ezután felmerülő kérdésekhez, aligha tud majd akár csak egy kicsony részletprobléma megoldásához, vagy előbbreviteléhez döntő mértékben hozzájárulni, de ez nem is lehet a vita célja. Azok az illetékesek, akik élénk figyelemmel követik a vitát, biztosan hasznosítanak majd számos ötletet, javaslatot és adatot, a legfontosabb mégis az, hogy van vita, hogy ebben tartunk problémákat, hogy a kötetlen, őszinte megbeszélések, cikksorozatok felkeltek az egész város, sőt a városunkkal foglalkozó országos fórumok érdeklődését. Ez a legfontosabb, mert lehetetlen az élet különböző területein, rendkívül sokrétű munkát végző emberek mindegyike számára megszabni, mit kell tennie ahhoz, hogy városunk politikai, kulturális, gazdasági vagy tudományos súlya emelkedjék. Egy-két kiváló ember, bármilyen posztan álljon is, még egy sokkal kisebb közösség életére sem tud jelentős befolyást kifejteni. De ha sikerül felkeltenünk mindazok érdeklődését, akiknek munkája számottevő, akkor ezeket az embereket akarva — nem akarva, hétköznapi tevékenységük során is foglalkoztatják majd azok a megoldásra váró kérdések, melyeket különben esetleg nem vettek volna észre. Így vezethet a vita ahhoz a lendülethez, amelyre szükség van akkor, ha városunknak még jelentősebb helyet és szerepet kívánunk biztosítani az ország életében.

Felmerül a kérdés, idősebb-e mindez éppen napjainkban. Az egyenlőtlen fejlődés törvénye jut eszembe, ami nyilván nemcsak nagyobb társadalmak gazdaságára, de városok egymásközi viszonylatában is érvényes lehet. Érezhető volt ez Papp Gyula legutóbbi bevezető előadásából is, hiszen lépten-nyomon összehasonlítást tett Pécs, Miskolc, Debrecen és Szeged között. Úgy érzem azonban, hogy ebben az összehasonlításban élesen el kell különítenünk a kultúrát a civilizációtól. Nem kívánom Richard Katz közismert meghatározását idézni, de a kettő nem okvetlenül jár együtt. Lehetett ugyan Szeged tudományos-kulturális életében is jobb és rosszabb periódusok, amint azt Havasi Zoltán megállapította, de ebből a szempontból városunk mindig az élen járt és — talán nem szerénytelenség ez — ma van leginkább ott, még akkor is, ha az egyre jobbat és többet kívánó kritikus, nagyon helyesen, elégedetlen. Az a nagyvárossá alakulással kapcsolatos lelkes akaráss, ami egyre inkább áthatja a tudást, művészt, ipari és gazdasági szakembert, talán elsőként Szeged kulturális életét érintette, de a jövőben azt a problémát is meg kell oldanunk, miként tudunk fejlettebb civilizációt biztosítani városunknak. Az összehasonlítás csakis eb-

ből a szempontból kedvezőtlen számunkra, de az egyenlőtlen fejlődésben most más városokkal szemben előttünk nyitotta meg a legnagyobb lehetőséget Szeged rohamosan fejlődő olajbányászata, ipara, mezőgazdasága és kereskedelme.

Ezzel kapcsolatban gondolkodok sokak aggodalmára, azokra, akik félik Szeged megérett levegőjét Tisza-illattól átitatott jellemző kulturális légkörét mindattól, ami következik. Nem lehet igazuk, két okból sem. A fejlődést nem lehet megállítani, éppen ellenkezőleg, szolgálni, és természetesen irányítani kell. Az irányítás pedig a szegediek kezében van, ezt a célt szolgálja többek között a most folyó vita is. Nem szabad, hogy veszélyeztesse az igazi nagyvárossá válás folyamata Szeged kulturális és tudományos arculatát márcsak azért sem, mert ez a folyamat első sorban civilizációs átalakulással, fejlődéssel jár, ez pedig a mély tradíciókkal rendelkező szegedi kultúra, művészetek és tudomány mindannyiunk által féltett karakterét nem változtathatja meg.

De vajon van-e karaktere a tudományos életnek is Szegeden? Egyesek szerint nincs, mások, pl. Siklós János és Márta Ferenc írásából úgy tűnik, hogy hisznek benne. Más tudományágak helyzetéhez nem szólhatok, de az alap- és alkalmazott természettudományok (ide sorolom a medicinát is) nem egy szakágzatának ma már országsszerte, sőt külföldön is kifejezetten szegedi jellege van, vagy úgy is fogalmazhatnám, hogy feltétlenül Szeged jut eszébe annak, aki bizonyos területen dolgozik. De szegedi jelleget ad városunk tudományának az is, amit Erdei Ferenc úgy fogalmazott, hogy: „a népi és emberi, a táj és egyetemes egybeolvasztásának módszere”, ami nyilván azt a képességet jelenti, hogy Szeged nemcsak megszerezni, de megtartani is tudja tudósait.

Hiba lenne azonban foglalkozni, hogy ne gondoljunk azok kölcsönhatásaira. Szeged gazdasági jelentőségének, fejlődésének óriási lendületet ad az olajbányászat és -ipar, aminek egyben a peremkerületek gyors civilizálódása is köszönhető lesz. Velejárója azonban ennek, hogy a bevándorló és idekapcsolt tö-

megek ideológiai és kulturális nevelése is közvetlen feladatává válik. De a civilizálás, az egészségügy, távközlés, közlekedés, közművesítés stb. helyes kialakításának mindenekelőtt tudományos előfeltételei vannak, nem is beszélve például olyan távoli problémákról, hogy az iparosodás és civilizálódás mellett is meg kell őrizni a környék és folyóink biológiai egyensúlyát.

Csakis közös erőfeszítéssel juthatunk előbbre, másként nem lehet kiszolgálni és irányítani azt a fejlődést, melynek útja egyre gyorsul. A tempót pedig tartani kell. Ehhez az is szükséges, hogy a közös erőfeszítések jól koordináltak legyenek. Az állami és társadalmi szervek, a tudomány, kultúra és művészetek művelőinek, valamint a gazdasági, ipari és kereskedelmi élet irányítójának jól összehangolt törekvéseire van szükség akkor is, ha a város előtt álló feladatok első sorban a gyors urbanizációval összefüggő, civilizációs jellegű problémáknak tűnnek.

Nagyon komplexek

tehát a problémák, mégis tartok attól, hogy túlságosan is általánosságban írtam le a vita folyamán támadt néhány gondolatot. Nem tartottam még időszűrének, saját munkaterületemnek csak keveseket érintő részletkérdéseit vessem fel, de lehet, hogy az egyre terebélyesedő vita rövidesen kívánatosabb teszt kisebb csoportok kialakítását, melyek a politikai, tudományos, kulturális, művészeti és gazdasági élet egy-egy területén jobban meg tudják majd közelíteni és határozni a fejlődés szükséges irányát és proporcióit. Úgy érzem, Antalffy György is elérkezettnek tartotta erre az időt, mikor alig két hete ezt írta: „szükséges, hogy ismerjük meg és ismertessük meg egymás munkáját... hogy ki-ki a maga szektorában vitázzon, hozzászóljon, segítse városunk, megyénk még egyértelműbb szocialistává válását.”

Nem születtem Szegeden, de talán annál inkább érzem, ma nemcsak jobb és kellemesebb, de érdekesebb és izgalmasabb is szegedinek lenni, mint bármikor, hiszen részesei lehetünk a nagyvárossá válás kulturális tudományos és civilizációs problémáinak szocialista megoldásának.

SZONTÁGH FERENC

Szocialista alkotmány – 1919

A Magyar Tanácsköztársaság legfőbb hatalmi szerve, a Tanácsok Országos Gyűlése, 1919. január 14-e és 23-a között tíz napot át tanácskozott. Munkáját a nép alkotmányának megalkotásával fejezte be. Ez volt az első, rendszerbe foglalt, írásos alkotmány Magyarország történetében, olyan alaptörvény, amely nemcsak a nép kötelességeit határozta meg, hanem a jogait is, sőt elsősorban ezeket.

Az 1919-es alkotmány a világ második szocialista alkotmánya volt a szovjet alkotmány után. Szellemében, rendelkezéseiben, a szocializálást szentesítő határozataiban, az új tulajdon- és munkaviszonyok kinyilvánításában a dolgozó nép érdekeit fejezte ki, mégpedig az osztályharcban elért tényleges eredmények alapján.

Egyik szembeálló sajátossága az volt, hogy az új proletárállamot Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaságnak nevezte. Ebben az a szándék fejeződött ki, hogy ez az állam minden később keletkező szocialista köztársasággal hajlandó államszövetségre lépni — erőszak és hódítások nélkül. Következésképpen a Szlovák Tanácsköztársaság függetlenségét már eleve nem érintette. Az alkotmány külpolitikai része különben is egyértelműen leszögezte: a Magyar Tanácsköztársaság: „Békét akar, minden hódítás és hadikarpoztás nélkül.” Lényegében a népek testvérisége és szabadsága jutott kifejezésre, a proletár hatalom jellegének megfelelően.

Az alkotmány egyértelmű, világos szövege klasszikus példája volt annak, miképpen lehet és kell számba venni egy történelmileg meghatározott időszakban az

osztályharc által elért eredményeket. Az alkotmány félreérthetetlenül kimondta: A Tanácsköztársaság célja megszüntetni a tőkés magántulajdont, létrehozni a szocializmust, amelyben minden munkaképes embernek dolgoznia kell, s amelyben mindenkinek joga van a szabad munkához.

Ez az alaptörvény biztosította a dolgozók összes demokratikus jogait, beleértve a szót, a sajtó-, a gyűlekezési és a lelkiismereti szabadságot. Biztosította a nemzeti kisebbségek jogait, azaz a nem magyar nemzetiségű állampolgárok a magyarokkal minden tekintetben azonos jogokat és élet-körülményeket kaptak. Részletesen szabályozta az alkotmány az állam szervezetét s a demokratikus centralizmus elvét. A legfőbb hatalmi szerv a Tanácsok Országos Gyűlése lett.

Törvényes mű volt az 1919-es alkotmány, mert az egész nép választott képviselői szavazták meg a szocialista demokrácia elveivel szerint. Alkalmos volt arra, hogy a gyárak, földek, valamennyi munkahely minden dolgozója tudatára ébredjen hatalmának. A fronton harcoló katona pedig megérthette, milyen célokért hullatja vérért. És alkalmas volt arra is, hogy az ellenforradalmárok és a kapitulánsok rágalmaival szemben megmutassa a magyar proletáriátus valódi törekvéseit és erkölcsi erejét. Mindenképpen olyan mű volt, amelyre a proletáriátus akkori nemzedéke méltán lehetett büszke, s amely, mint forradalmi hagyomány, szükségképpen termékenyítően hat a jelenre és a jövőre egyaránt.

Földes Mihály

Béla bácsi

tősként 1928-tól dolgozik a Délmagyarhoz, a Szegedi Naplóhoz, a varázskazetával már 1919-ben eljegyezte magát, mikor első amatőr képe megjelent a Temesvári Hírlapnál. Azóta fél évszázad telt el, s megszámlálhatatlan példányszámú archívuma világhírességekkel kötött kapcsolatairól tanúskodik: Szentgyörgyi Albert, Lehár Ferenc, Kálmán Imre, Selye János, Pietro Mascagni, Ulanova, Bolváry Géza neve csillog a képek között. Szeretne meg többet látni a fővárosba azt a néhányat, akire tévé- és mozgóképfelvétel készült. A legutóbbi gyaloglásból biztos halál vár.

Bár hivatásos fotográfus, de nem katonai segítővel ment ki embereket a hegyeshalmi halálmarsból, szervezi meg többedmagával rejtegetésüket, napjait pedig a Nyersegűfalú melletti büntetőtáborban szenteli, sárga szalagos fogoly, aki a roppant veszélyek dacára né-

kezetnek, külföldi és hazai pályázatok díjazottja, albumok, kiállítások állandó szereplője, sőt a város sakkéletének egyik reprezentánsa is volt: a világbajnok Capablankával, 60-as szimultánpartiban, harmadmagával döntetlenre játszott.

A fentiek nyomán ki ne ismerne rá: Liebmann Béla bácsiról van szó, aki futballmeccseken ma is csillogtatja szilárdan helyezkedő gólvesztés kapu mögé, aki gazdag tapasztalataira, kitűnő munkájára, nagy rutinjára ma sincs kevesebb szükség fényképezés körében, redakciókban, mint egykoron. Hétfőn, holnap ünnepli 70. születésnapját, s abban a reményben gratulálunk szívvel, hogy élete regényéhez még derűs-tartalmas fejezeteket ír majd az utókor...

N. I.

Tóth Béla: Mi, janicsárok

(30.) Éreztem, hogy felszalad a szemöldököm. — Ilyenkor mi vagyok? Ávós vagy reakciós? Gyorsan kész volt a válaszsal. — Szemtelen. — Az lehet. De nem gazember. Elvonult. Bevágta az ajtót, a kulcs kiesett belőle. A tanárok megrebbentek, Dódi odajött. — Befutottál neki? — Alig szóltam. — Nem kell neki sok. Nem tűr ellentmondást. De azért aláírtad? — Volt eszemben. — Jól tetted. Tudod, kinek a bizonyítványa? — Nem tudom. Nem is érdekel. Biztosan valami haverjának. — Dehogy. A járási PB agitációsáé. — És akkor mi van? — Semmi. Jól tetted. Igazad van. Csak így tovább, gerincesen. — Szeretném, ha te nem bíznál engem. Láttam, te aláírtad. — Majd bolond leszek ellenséget szerezni magamnak. Te megteheded. Ávós voltál, népi káder. — Menj a fenébe!

Vártam, hogy majd behívjak a pártbizottságra egy kis fejmosásra. Persze nem sok időt szenteltem a várakozásnak, mert volt elég dolgom. Szombatunként lovagoltunk egész szakaszoként, ugrattunk, futtattunk, ügyesítettük a lovakat. Mindennap teli volt programmal. A lány-

tól — nekem, míg élek, lány marad — levelet kaptam. Olyat, amit az ura is aláírt. Tehát hivatalosat, száraz eseményeken döcögött. Választam rá. Hasonló hangnemből készült hivatalosat és döcögött.

A lakáshivatalba is elmentem. Eppen nem volt ott a régi, meredt szemű hölgy, hanem egy kicsi, ügyes leányzó ült a kopott asztalnál. Nem küldött el, és nem volt ideges. Sokáig nézegette az aktám nyomát, vaskos iktatókönyvekben lapozgatva. De a rengeteg Kovácsok között bizony nem lett meg engemet.

Akkor mi lett a kérvényem sorsa, ha nyoma sincs?

Nem tudom.

Az szép. És most mit tegyek?

Adjon be új kérvényt.

Kérem, három éve itt élek. Pontosan hat-

szor kérelmeztem.

És választ vagy iktatószámot nem kaptott?

Soha. Egyszer érdeklődésemre szóbeli elutasítást.

Sajnálom. Adj be a kérvényt, majd most kap választ. Erre törvény van.

Tiszta lap?

Igen. Tiszta lap.

És mi lesz a válaszból? Hogy nincs módunkban?

Az nagyon lehetséges. Két éve építünk. Az idén 22 lakás készül el. 800 igénylő van.

Értem.

De választ kap.

Köszönöm.

Mentem volna kifelé. Összeakadtam a düllel szemével. Rám szólt.

Mit óhajtsz?

Lakást.

Ha nem panasznál annyifelé baját, másképp állhatna a szénája. Nem hiába tanár, örökösen firkál.

— Ez bűn?

— Ide figyeljen, jó ember, valamit megsúgok magának. Magánál rosszabb körülmények között is élnek még emberek.

— Tudom.

— Na látja! A másik dolog, amit megsúghatok, pártfogó nélkül nehezen boldogul. Érti? Még sokáig nem jutunk oda, hogy a jogos igényeket csak megközelítően is kielégítsük.

A városi tanács menzájára jártam enni. Ott ettek a hivatalnokok is. Nem főztek rosszul. De egy hét alatt megundorodtam a disznóságoktól. Az ételekért sorban álltunk. Egy alacsony lyukon adták ki a tányérokat. Se a személyzet, se a vendég nem láthatta egymás arcát, csak a kezeket láttuk. Egyszer észrevettem, hogy lehajolnak, és megnézik, kinek adják. Annak megfelelően tették ki az adagot. Felháborodtam. Hát hol van az a hely, ahol nem ismerik a szemforgatást, a hízlekedést, a nyalást? A csikósoknál? Az osztályvezetőnek melle húsából rakott tányér jutott például, ha pulyka volt az ebéd. Persze csak úgy, véletlenül. Nekem szárnyvégekkel és koszos fekete lábakkal teli tányér került. Szídtam én ezeket is és magam. Mert ha már azzal vert meg a természetem, hogy Jókai-hősök módjára akarom élni a világot, legalább azt ne higgyem, hogy mások is ilyen hülye nézeteket vallanak. Az emberek emberek. Az ember minden előnél gonoszabb tud lenni, de minden elők között a legjobb is tud lenni, ha akar. Az eszemmel belétem én ezt. De hát, most vás rendszert van. Ahol az ember nem farkasa az embernek. Ahol lehetne ezért a pénzért, ezért az erőfeszítésért sokkal különb is.

(Folytatjuk)